

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ШАРОИТИДА ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ РАЎБАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИ ХУСУСИЯТЛАРИ

Р. Мусурмонов

Чирчиқ давлат педагогика университети “Мактаб менежменти” кафедраси
доценти, п.ф.н.

М. Мусурмонова

Чирчиқ давлат педагогика университети “Бошланғич таълим методикаси”
кафедраси ўқитувчиси.

К. М. Хуррамов

Чирчиқ давлат педагогика университети “Мактаб менежменти” кафедраси
ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

мақолада таълим муассасаларини инновацион бошқаришнинг аҳамияти, инновацион фаолиятни ташкил этиш, бошқарув кўникмаларини шакллантириш, раҳбарнинг компетентлиги тўғрисида мулоҳаза юритилиб, тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: таълим муассасаси раҳбари, инновацион фаолият, педагогик жараён, инновацион ёндашувлар, фаолиятни мувофиқлаштириш, бошқарув функциялари, педагогик жараён субъектлари, ўқув мотивларини шакллантириш, инновациянинг асосланганлик даражаси.

ABSTRACT

The article discusses the importance of innovative management of educational institutions, the organization of innovative activities, the formation of managerial skills, the competence of the leader, recommendations are given.

Keywords: head of an educational institution, innovative activity, pedagogical process, innovative approaches, coordination of activities, management functions, subjects of the pedagogical process, formation of educational motives, level of innovation.

КИРИШ

Маълумки, кейинги 5-6 йилда таълим соҳасида олиб борилаётган изчил ислохотлар натижаси ўлароқ, таълим муассасаларини бошқаришни замонавий талаблар даражасига



кўтариш муҳим аҳамият касб этади. Замонавий таълим муассасаси зиммасига жамиятимиз учинчи ренесанс пойдеворини яратишдек ўта муҳим ва масъулиятли вазифани юклади. Бунинг учун барча таълим тизими муассасаларида бошқарув тизимини тартибга солиш ва хорижий давлатлар илғор тажрибаларига суянган ҳолда инновацион бошқарувга алоҳида аҳамият бериш зарурати пайдо бўлади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Аввало, таълим муассасалари раҳбарларининг тайёргарлик даражасини аниқлаш учун мониторинг олиб бориш, ташхислаш, баҳо бериш, аниқлаш, уларнинг зарурий эҳтиёжларидан келиб чиқиб, тоифаларга ажратиб қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш ишларига эътибор бериш мақсадга мувофиқдир.

Чунки, таълим муассасаларида педагогик жараёнларни ўзаро боғлиқлиги, алоқадорлиги, узлуксизлиги ва узвийлигини таъминлаш, илмий ва инновацион ёндашувлар асосида ташкил этиш зарур бўлган функционал вазифаларни бажариш жараёнларининг ўзига хос хусусиятларини ўрганиш, педагогик жараён субъектларининг ўзаро муносабатлари, вазиятларни таҳлил қилиш ва фаолиятни мувофиқлаштириш, бошқарув функциялари ва методларидан оқилона фойдаланиш зарур бўлиб, улар биргаликда бошқарув жараёнида таъсир кўрсатишнинг тартиби, кетма-кетлиги, йўллари ва уларнинг аҳамиятини ифодалайди.

Педагогик жараён субъектлари фаолиятини мувофиқлаштириш ва такомиллаштириш жараёнлари ҳам қуйидаги ўзига хос хусусиятларга эга:

- поғонавийлик даражаси билан ўқувчиларда ўқув мотивларини шакллантириш даражасининг номутаносиблиги;
- ўқувчиларда билим олиш эҳтиёжини хорижий давлатларнинг илғор тажрибаларини ҳам инобатга олган ҳолда мунтазам шакллантириш ва ривожлантириб бориш, педагогик жараённинг самарадорлик даражасини белгилаш;
- педагогик жараён субъектларининг инновацион жараёнлар натижаларига қизиқишини шакллантиришнинг аҳамиятлилиги;
- субъектлар фаолиятини мувофиқлаштиришда ахборотларнинг янги ва ишончли бўлишлигининг аҳамиятлилиги;
- мотивларнинг ва мотивлаштириш жараёнларининг аҳамиятлилиги каби хусусиятларни ўз ичига олади.

Инновацион жараёнларни ташкил этиш ва бошқариш жараёнларининг ўзига хос хусусиятлари сифатида:

- инновацион жараён иштирокчиларида янгиликларга қизиқишни шакллантиришнинг аҳамиятлилиги;
- инновацион жараён иштирокчилари фаолиятни рағбатлантириш ва қўллаб-қуватлаш, инновацияларни оммалаштиришга хизмат қилиш;
- инновациянинг асосланганлик даражаси, инновациянинг ихтилофлиги, аҳамиятлилиги таваккалчилик даражаси, вазиятга алоқадорлиги, структуравийлиги ва бошқарувчанлиги ҳамда ижтимоий мўлжалланганлиги инновацион жараёнлар самарадорлигига ўз ҳукмини ўтказишни келтириш мумкин.

Таълим муассасаси раҳбарларнинг фаолиятини такомиллаштириш йўналишидаги инновацион бошқарув фаолияти жараёнларининг ўзига хос хусусиятлари сифати:

- педагогик жараёнлар самарадорлиги жамоадаги қулай таълимий муҳитнинг шакллантиришга боғлиқлиги;
- ҳамкорликдаги бошқарув фаолиятининг самарадорлиги иштирокчиларнинг бошқарув йўналишидаги тушунчалари, билими, кўникма ва малакаларига, шунингдек, жамоатчилик ташкилотлари ва жамоавий бошқарув органларининг фаоллигига боғлиқлиги;
- ҳамкорликда бошқарув жараёни иштирокчиларининг инновацион бошқарув фаолияти ўзига хос интегратив тизим эканлиги;
- инновацияларни жорий этишда замонавий ёндашувлар (тизимли, вазиятли, этник, миллий-худудий, шахс-фаолияти, корпоратив ёндашувлари) нинг аҳамиятлилиги;
- таълим муассасасининг фаолияти бўйича тўпланган ахборотларнинг янгилиги ва ишончлилигини таҳлил қилиш ва объектив баҳолашнинг зарурлиги каби қатор хусусиятларни келтириш мумкин.
- ривожланишнинг ички эҳтиёжлар ва манфаатларга боғлиқлиги, уларни аниқламасдан ривожлантириш йўналишини мажбуран белгилашнинг мумкин эмаслиги;
- раҳбар шахсининг индивидуал-психологик хусусиятлари билан инновацион бошқарув вазиятларини белгилаш, раҳбар амалга ошираётган услублар ўртасидаги боғлиқлик;
- ҳамкорликда бошқарувнинг натижавийлиги билан раҳбар ва ходимларнинг бошқарув йўналишидаги билими, кўникма ва малакаларининг ўзаро боғлиқлиги;



- раҳбарларнинг ўзини-ўзи ривожлантириш ва бошқариш фаолиятини такомиллаштиришнинг рефлексив фаолиятга боғлиқлиги билан белгиланади.

Бозор иқтисодиётига тўлиқ ўтиш шароитида бошқариш хусусиятларига қуйидагиларни қўшиш мақсадга мувофиқдир:

- ҳар бир шахс ижодий кучларининг намоён бўлиши имконини берувчи бошқарув шакли ва услубларигина мақбулдир;

- бошқарув мосланувчан бўлиши керак, яъни бошқарув тизимини самарадорлик даражасини рўёбга чиқариш мақсадида ўзгараётган вазиятларга ўз вақтида муносабат билдириши керак;

- жамоанинг ўқув-тарбия фаолиятини режалаштиришда моддий харажатлар масалаларини уларнинг максимал самарадорлиги асносида ҳал қилиш (иқтисодий дастакларни ишга солиш) зарур;

- бошқариш жамият ривожининг объектив қонунларини билиш, янги ҳодисаларни умумлаштириш, ишдаги илғор йўналишларни ҳисобга олиш ишларига таянади;

- бошқаришни такомиллаштиришда субъективизмга йўл қўйилмайди, муваффақиятлар вазифаларнинг қанчалик тўғри қўйилганлиги ва ўз вақтида бажарилишига боғлиқдир;

- бошқаришнинг самарадорлигига раҳбар ходимлар ва шу кабиларнинг билим савияси ва касбий тайёргарлиги таъсир қилади.

Юқорида келтирилган таълим муассасаси раҳбарларининг назарий билимлари, касбий ва шахсий сифатларининг ўзаро боғлиқлиги, ҳамкорликда бошқарувнинг натижавийлиги билан раҳбар ва ходимларнинг инновацион бошқарув йўналишидаги билими, маҳорати ва тажрибаларининг ўзаро боғлиқлиги каби қатор хусусиятлар муассаса раҳбарларининг касбий компетентлилиги ва уни ривожлантириш технологияларини ўрганишни тақоза этади.

Л.В.Фаткин ўз тадқиқотларида раҳбарнинг бешта асосий хусусиятини санаб ўтади:

- мослашувчанлик – унчалик катта бўлмаган жамоада шахслараро муносабатларнинг динамикасини тавсифлайди;

- етакчилик – муаммоли вазиятларни ҳал қила олиш, ўзгалардан барча хусусиятлари билан сифат жиҳатдан юқори туриш;

- ижтимоий функцияларга интеграциялашуви – ноформал эмоционал лидер бўла олиш;

- киришувчанлик – позитив ижтимоий алоқаларни ўрната олиш;



• стрессларга қарши тура олиш – интеллектуал, ироданинг мустаҳкамлиги, эмоционал.

ХУЛОСА

Юқоридаги фикрлардан хулоса қилиб, умумий ўрта таълим муассасаларининг бошқарувида раҳбар шахси қобилияти, маънавияти ва имкониятларини белгиловчи қуйидаги параметрларни кўриш мумкин.

Раҳбарнинг маънавий – ахлоқий-иродавий хусусиятлари			
Ахлоқий етуклик	Ватанпарварлик	Ҳалоллик	Меҳнатсеварлик
Ҳуқуқий етуклик	Шахсий жавобгарлик	Меҳрибонлик	Танқидга чидамлилиқ
Сиёсий етуклик	Маърифатлилиқ	Ташаббускорлик	Тарбияланганлик
Юқори савия ва онг	Маданиятлилиқ	Жиддийлик	Интизомлилиқ

Таълим муассасаси раҳбарининг инновацион фаолияти хусусиятлари

Таълим-тарбия жараёнига инновацияларни жорий этиш орқали бошқарув фаолиятини мунтазам ривожлантириб бориш замонавий таълим муассасаси учун муҳим ҳисобланади. Таълим муассасаси раҳбарларининг инновацион фаолияти ижтимоий-иқтисодий ривожланишларга таълим муассасаси фаолиятини ташқи муҳитнинг ўзгаришига мос равишда ташкил этиш, мувофиқлаштириш асосида таълим муассасасининг мунтазам ривожланиб боришини олдиндан аниқлаш, режалаштириш ва шакллантиришдан иборат бўлиб, уч асосий: ижодий, таҳлилий ва тадқиқотчилик компонентларини ўз ичига олади. Таълим муассасаси раҳбарининг инновацион бошқарув фаолияти ўзига хос хусусиятларига кўра ижодий ҳисобланади.

Таълим муассасаси раҳбари инновацион бошқарув фаолиятининг асосий компонентларига:

- ижодий гуруҳ тузиш;
- тажриба-синов ишларини ташкил этиш учун дастур ва қўлланмалар яратиш;
- фаолият натижаларини таҳлил қилиш ва баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш билан боғлиқ бўлган томонлари;
- тадқиқот ишларини ташкил этиш киради.

Адабиётлар таҳлили ва амалий тажрибаларнинг кўрсатишича, таълим муассасаси раҳбарининг тадқиқотчилик фаолияти рефлексив жараёнларга асосланади, яъни:

- таълим-тарбия иштирокчиларининг фаолиятини мувофиқлаштириш ва зарур шароитларни яратиш;
- шунингдек, натижаларни баҳолаш ва қарорлар қабул қилиш,
- бошқарувда қўлланилаётган технологиялар мазмуни ва ўқитиш методларини мунтазам равишда таҳлил қилиш ва баҳолаб боришни ўз ичига олади.

Инновацион бошқарувни ташкил этувчи навбатдаги таҳлилий фаолият бўлиб, унда замонавий таълим муассасаси раҳбари бажарилиши зарур бўлган:

- ностандарт масалаларни таҳлил қила олиши;
- жамоа фаолиятидаги ижодий ёндашувларни қўллаб-қувватлаши;
- инновацион ғояларни рағбатлантириши ва ривожлантириши;
- вазиятли ёндашув ҳамда амалга оширилган таҳлиллар асосида бошқарув технологияларини янгилаб бориши муҳим ҳисобланади.

Таълим муассасасида инновацион фаолиятни ташкил этишда:

- таълим-тарбия жараёни субъектлари ўртасидаги ўзаро алоқаларни, муносабатларни ўзгартириш;
- раҳбарлар ва педагогик ходимларнинг хатти-ҳаракатлари, фаолият услубларини янгилаш бўлиб, бунга инновацион ғояларни қўшиш, ўзгартириш;
- қайта ташкил этиш, янгилаш, яратиш жараёни вужудга келади.

Мазкур фаолият:

- замонавий таълим муассасасининг техник, технологик ва методик таъминотини қайта ташкил этиш;
- шунингдек, жамоада психологик муҳитни ўзгартириш билан боғлиқ;
- замонавий таълим муассасасининг ривожланиш жараёнини ўрганишда раҳбарнинг шахс сифатидаги ўрнини ҳам ҳисобга олиш зарур.

Бошқарув кўникмалари:

- раҳбарнинг психологик хусусиятлари;
- ҳиссий-иродавий сифатлари;
- ижодий фикрлаши, интеллектуал қобилияти билан узвий боғлиқ.

Булар шахснинг интегратив хусусиятлари бўлиб, мураккаб тизим ҳисобланган психологик ва амалий ҳаракатларни ўзлаштириш тезлиги, сифати ва самарадорлигини белгилайди. Қоидага кўра, булар таълим олиш ҳамда тушунчалар асосида шаклланади.



REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда қабул қилинган “Таълим тўғрисида” ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” ги ПФ-5712-сонли фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг Янги тараккиёт даврида таълим - тарбия ва илм - фан соҳаларини ривожлантириш чора - тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6108 - сонли Фармони.
4. Аҳлидинов Р. Ш. Таълим муассасасини бошқариш санъати. – Т.: “Фан”, 2006. – 303 б. 721
5. Зверева В. И. Организационно-педагогическая деятельность руководителя школы. – М.: “Новая школа”, 1992. – 114 с.
6. Калина И. И. Программно-целевой метод управления как фактор развития региональной системы образования. Педагогическая мысль и образование XXI века. – Оренбург: Изд-во ОГПУ, 2000. – С. 97-103.
7. Пўлатов Ш.П. Таълим менежменти ёхуд таълим муассасасини илмий-методик бошқаришга инновацион ёндашув./ Т.: “Yosh kuch”.2022 й.
8. R.Musurmonov “Ta’lim sifatini boshqarishga ijobiy ta’sir etuvchi omillar haqida”, Киргизия Вестник Баткентского гос. Универ. Ж. 2008. № 5.
9. К.М.Хуррамов, М.Ж.Ташов. “Yangi O’zbekiston sharoitida uzluksiz ta’lim muammolari va pedagogika fani taraqqiyoti istiqbollari xususida”. Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириш Илмий-методикалык журнал. 2021 йил № 4. 38-42 бетлар.
10. К.М.Хуррамов, А.Н.Расулов. “Ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасидаги низоларни олдини олишнинг педагогик шарт-шароитлари”. «Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириш» Илмий-методикалык журнал. 2021 йил № 4/1. 31-36 бетлар.
11. К.М.Хуррамов, R.Musurmonov. “Ta’lim jarayonidagi do’stona munosabatlar – ta’lim samaradorligi kafolati”. УЧЕНЫЙ XXI ВЕКА. Международный научный журнал. №10(81), октябрь 2021 г. 47-49 стр.
12. К.М.Хуррамов, А.Н.Расулов. “Таълим кластери шароитида “Иқтисодий билим асослари” фанини ўқитишнинг ташкилий шароитлари”. «Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириш» Илмий-методикалык журнал. 2022 йил № 6/2. 50-55 бетлар.

